

Kriminaalpoliitika visioon

2030. aastal on Eesti turvaline ühiskond, kus kehtivad õigusriigi põhimõtted ning personaalne, tõhus, ohvrisõbralik ja sõltumatu kriminaaljustiitsüsteem. Vanglas viibivad peamiselt raskeid kuritegusid sooritanud ja ohtlikud kurjategijad ning tapmiste arv on Euroopa väiksem. Laialt kasutatakse kogukondlikke karistusi, mida toetab ka ühiskond. Karistusseadus võimaldab läheneda igale inimesele ja juhtumile individuaalselt ning rakendada sekkumist, mis on just konkreetsetes juhtumites tulemuslik. Retsidiivsust prognoositakse ning kuritegusid ennetatakse ja lahendatakse tehnoloogia abil.

Kriminaalpoliitika eesmärk

Kujundada õiguskuulekas ühiskond, kus kuritegevust ennetatakse ning kuritegudega tekitavat kahju vähendatakse koostöös haridus-, tervishoiu- ja sotsiaalsüsteemiga, kogukondade, omavalitsuste ja erasektoriga.

Kriminaalpoliitika suurimad murekohad

- ✘ Noored õigusrikkujad ja nende sattumine kriminaaljustiitsüsteemi
- ✘ Sõltuvuse tõttu toime pandud kuritegude suur osakaal ning piiratud alternatiivid sõltlastest ja vaimse tervise häiretega õigusrikkujate kohtlemiseks
- ✘ Suur korduvkuritegevuse määr
- ✘ Kriminaaljustiitsüsteemi tõhusus (sh vähene digiteeritus) ja vähene ohvrisõbralikkus

Kriminaalpoliitika fookus

Ennetada noorte sattumist õigusrikkumiste spiraali. Haridusasutused, tuginedes taastava õiguse põhimõtetele ja tõendus põhiseadusele, peavad andma noortele õiguskuuleka käitumise tarvis üldoskused ning tagama kõigile turvalise, salliva ja toetava õpikeskkonna, suurendades seeläbi õpilaste eduelamust ja koolirõõmu. Riigil ja omavalitsustel tuleb toetada peresid (sh tõendus põhiseaduse vanemlusprogrammi abil) hooliva, last jõustava ja järjekindla kasvatus pakkumisel, mis aitab ennetada lastel käitumisprobleemide väljakujunemist.

Ennetada noorte vägivallakuritegusid, sh pakkuda õigusega pahuksisse sattunud alaealistele tõendus põhiseaduse (teraapia)programme (eelkõige MDFT) ja tuua alaealised vanglast välja.

Toetada kuritegevusest irdumist, suurendada kogukondlike karistuste, sh koduvangistuse ja avavangla osakaalu, muuta vangla ja kriminaalhooldus taasühiskonnastamise keskseks institutsiooniks, kus kinnipeetavaid koheldakse inimväärikalt ja täiskasvanulikult, neile – ka lühikest aega vanglas viibijatele – pakutakse mõtestatud tegevust, sh töötamist, ning tõendus põhiseaduse sotsiaalprogramme. Samuti peab lühema vangistuses viibitud aeg ning vanglast vabanenutele tuleb toetuseks pakkuda vabanemisjärgset tugiteenust ja majutuskohta.

Tagada sõltlaste ja vaimse tervise häiretega õigusrikkujate ravi ja nõustamine, sh muutes ravi ja nõustamise karistuse lahutamatuks osaks, ilma milleta ei ole üldjuhul võimalik karistust kantuks lugeda.

Kaitsta ühiskonda eriti ohtlike ja vägivaldsete kurjategijate eest, tagades muu hulgas nende karistusjärgse järelevalve. Süüdistatava riske tuleb ennekõike hinnata karistuse määramise eel, mitte selle järel.

Muuta süüteomenetlus tõhusaks (sh digitaalseks), personaalseks ja ohvrisõbralikuks, asjatut bürokraatiat vältivaks, seades võimalikult paljude juhtumite puhul eesmärgiks õigusrikkumisele eelnenud olukorra taastamise (taastav õigus, sh lepitamine). Süüteomenetluse siht peab olema taastada õigusrikkumisele eelnenud olukord (taastav õigus). Õiguskaitsetöötajate ettevalmistus peab tagama valmisoleku tulevikuriskideks, samuti andma sellised teadmised ja oskused, mis aitavad kasutada kogukondlikku sekkumist ning tugineda ohvri vajadustele ja taastavale õigusele.

Heastada kuriteoga tekitatud kahju ja parandada ohvrite olukorda. Ohvriabiteenused ning taastava õiguse võimalused peavad olema kättesaadavad nii menetluse kestel kui ka vajaduse korral väljaspool menetlust. Konfiskeerimisest saadav ja menetluse lõpetamisel kohustusena laekuv ning sundraha peab jõudma ohvrite abistamise ja kuriteoennetusse. Kriminaalhooldus ja vanglad peavad toetama kurjategija poolt kannatanu ees vastutuse võtmist ning tekitatud kahjude hüvitamist ja heastamist.

Aruandlus

Kriminaalpoliitika põhineb teadmistel ja analüüsil, poliitika mõjusid analüüsitakse.

Kriminaalpoliitika põhialused aastani 2030 vaadatakse perioodiliselt üle ja vajaduse korral ajakohastatakse. Justiits- ja siseminister seavad regulaarselt politseile ja prokuratuurile kuritegevusvastases võitluses selged ja arusaadavad prioriteedid (sh prioriteetsed kuriteod) ning jälgivad nende täitmist.

Vabariigi Valitsus esitab igal aastal Riigikogule ettekande kriminaalpoliitika põhialuste elluviimise kohta. Vajaduse korral kaasatakse riigi peaprokurör ja seotud ministrid.